

1. Вночі

Леся прокинулася від голосів.

— Мам, мам, а хто найголовніший вождь на Україні? Ватутін?

— Спи!

— А найголовніший кавалерист? Богдан Хмельницький?

— Спи, тобі кажуть!

.....

— Мам, а хто це хропе?

— Тьотя.

— А хіба тьоті хропуть?

— Та цить!

— А тут завжди пошепки розмовляють?

— Ні. Тільки вночі. Це ж гуртожиток.

— А чому гуртожиток?

— Спи зараз же. А то всіх побудиш, і нас виженуть...

Запанувала тиша.

Було чути лише, як поскрипує металева сітка на ліжку. Мабуть, хлопчик вовтузився і не міг заснути. В темряві Леся не бачила цього, але догадувалась.

Не вперше Леся прокидалася вночі. Вже другий тиждень вона ночувала в цьому невеличкому двоповерховому готелі, де її мати була головним адміністратором. У готель приїздили і вселялися в будь-який час. Леся спала дуже чутко і щоразу прокидалася. Та що поробиш, коли в них капітальний ремонт і навіть стелі немає (тато спить просто неба в спальному мішку).

В номері стояло шість ліжок, Лесине — біля самого вікна. Вікно було розчинене, і знадвору плинули гострі пахощі матіоли.

Леся лежала, уткнувшись в подушку, і ніяка матіола не могла заглушити особливий готелевий запах постелі — чистий, свіжий, але якийсь дуже недомашній. Леся не могла звикнути до цього запаху, він весь час нагадував, що вона не вдома, і їй ставало тоскно. Особливо було тоскно, коли вона отак прокидалася вночі. Мама спала на дивані в себе в кабінеті, а поряд були незнайомі чужі жінки, майже кожної ночі нові. Двічі Леся навіть плакала вночі. Бо їй здавалося, що вона вже зовсім не засне, а до ранку було далеко-далеко. І думка про те, що доведеться безконечно довго лежати у цій чужій недомашній темряві, була страшна. А втім, Леся завжди благополучно засинала.

І на цей раз теж.

2. Уранці

Коли Леся прокинулась, нікого вже в номері не було, крім худорлявої чорноволосої жінки з суворим обличчям і хлопчика років п'яти. Леся одразу збагнула, що це їхню розмову чула вона вночі.

Жінка перебирала якісь папери в папці, що лежала на ліжку. А хлопчик стояв біля вікна й дивився у двір. У хлопчика була стрижена лобата голова з великими відстовбурченими вухами і кирпатеньким веснянкуватим носиком з широким переніссям. Причому замість заглибники на перенісці, як у всіх дітей, у хлопчика був, навпаки, горбок, потовщення, бо він весь час насуплював брови. І від цього обличчя його набувало кумедно-серйозного вигляду.

Не одриваючи погляду од вікна, хлопчик зітхнув і сказав матері:

— Ось подивись, який у людей велосипед.

Жінка мовчки продовжувала перебирати папери.

Леся знала, про кого говорить хлопчик, — це директорський Юрко вже с самого рання ганяє по подвір'ю на своєму "Орленку".

— Гарний у людей велосипед, — повторив хлопчик.

Не підводячи голови від своїх паперів, жінка сказала:

— Ми ж домовились, що наступного року купимо зразу двоколісний. А зараз немає грошей, ти ж знаєш.

— Я знаю. Це я просто так. Зовсім не для того, щоб купити.

Зайшла Лесина мати.

Вона усміхнулась хлопчику, як давньому знайомому, і сказала:

— Лесю, Павликова мама буде сьогодні цілий день зайнята. Ти з ним пограєшся. Добре?

Жінка прохально глянула на Лесю:

— Взагалі-то він у мене самотійний, але все-таки не хотілося б лишати його на самоті. Побудеш з ним, Лесю?

"Ну от, Клава і Свєта підуть на лиман без мене", — з досадою подумала Леся, але, знизавши плечима, сказала: — Добре.

Раз мама домовилась — відмовлятися незручно.

3. Синє ведмежа Гришка

У дворі готелю нудно й нецікаво. Асфальтовані доріжки, клумби, три дерева і більше нічого. Дивитися, як катається на велосипеді Юрко, — тільки настрій псувати. Все одно, жаднюга, не дасть.

— Ходім у сусідній двір. Там гойдалка є, — сказала Леся.

— Давай, — байдуже відповів Павлик.

"Нудний який. І що я цілий день з ним робитиму? — думала по дорозі Леся. — Клава і Свєта, звичайно, уже на лимані. Свєта, мабуть, принесла те, що обіцяла. Може, вона більше й не зможе принести вже..."

Гойдалка була зайнята. На ній гойдалась якась незнайома дівчинка. Леся трохи постояла в нерішучості, потім підійшла до ящика з піском.

— Давай з піску що-небудь збудуємо.

— Я не люблю з піску будувати, — похмуро мовив Павлик.

— А що ж тоді робити? — уже роздратовано спитала Леся.

— Ти будуй, якщо хочеш, — винувато сказав Павлик. — А я просто дивитимусь.

Але самій Лесі будувати не хотілось.

Кілька хвилин вони мовчали.

Павлик засунув руку за пазуху і обережно, ніби щось живе, витяг маленьке синє ведмежа з ніжної пухнастої синелі. Очі і ніс у нього були зроблені з малесеньких намистинок, і мордочка страшенно симпатична й кумедна. У піднятій вгору лапі — жовта шовкова нитка, на кінці якої прив'язано якусь круглу гумову мисочку.

В Лесі загорілися очі.

— Що це?

— Гришка.

— Чому — Гришка?

— Звуть так.

— А звідки він у тебе?

— Дядя один подарував. Знайомий. Він нас з мамою якось на машині до вокзалу підвозив. І Гришка в нього на склі висів. Він може на якому завгодно склі висіти. Навіть на стелі, якби стеля була скляна. І на руці теж... Ось дивись.

Павлик послинив долоню, притис до неї гумову мисочку, мисочка присмокталася, і ведмежа, погойдуючись, повисло на ниточці.

Леся усміхнулася:

— Здорово... А чому він синій?

— Тому що Гришка. Всі інші ведмеді Мишки. А він — синій. Гришка.

Леся перейшла у другий клас, але ляльками ще гралася. На час ремонту всі її іграшки були сховані. І зараз, дивлячись на це кумедне синє ведмежа, Леся гостро відчула, як вона скучила за своїми ляльками. Їй навіть стало шкода себе.

— Дай мені його піддержати. Можна? — тремтячим голосом сказала Леся.

— Будь ласка. Він добрий, цей Гришка. Він завжди робить тільки хороше і ніколи поганого.

Ведмежа було легке, майже невагоме, і в руці, коли Леся його взяла, було так ніжно-ніжно, що вона подумала: "А справді, він добрий".

— От, наприклад, підлетить до нього бджола, — вів далі Павлик. — Покружляє, сяде на ніс. Він міг би її з'їсти, правда ж? Адже всі ведмеді люблять мед. А він — не чіпає. Не хоче кривдити... А вовка він прогнав. Вовк якось уночі приходив, коли я один дома залишався. Гришка його прогнав... А мандрівник він який! Він на машині того дяді знаєш скільки проїхав! Півземлі! Сто тисяч кілометрів. Я теж люблю їздити. А найбільш за все на світі я люблю на тролейбусі біля відчиненого вікна їхати. Голову висунеш, і вітер в обличчя... Весь час би так їхав. Хороше. Правда ж?

— Ага, — непевно сказала Леся. Вона ніколи в житті не їздила в тролейбусі біля відчиненого вікна. В них у містечку не було тролейбусів.

Леся зачаровано дивилася на синє ведмежа. Воно так їй подобалось! Вона будь-яку ляльку віддала б за нього.

Зітхнувши, вона повернула, нарешті, його Павликові. Павлик розуміюче глянув на неї:

— Подобається? Він усім подобається. Мені вже багато разів говорили мінятися. Один навіть справжній заводний грузовик давав. Та хіба я можу обміняти Гришку? Правда ж?

Павлик усміхнувся і обережно сховав ведмежа знову за пазуху.

Леся нахмурилася і мовчала.

Павлик довго дивився на неї, потім сказав:

— Тобі зі мною скучно. Правда ж?

Леся чмихнула й знизала плечима:

— Ні, чому... Просто взагалі скучно.

— Ти, мабуть, збиралася кудись сьогодні? Гратися чи взагалі... То іди. А я тут побуду. І нікому не скажу.

Леся знітилася. І раптом подумала:

"А що, як справді піти з ним на лиман? Він там тихенько на березі посидить, а я — з дівчатками... Ніхто знати не будо". Вона уважно подивилася на Павлика.

— Ти до моря не боїшся йти?

— Ні.

— Підемо. Тільки так, щоб ніхто не знав.

— Підемо, якщо ти хочеш...

4. На лимані

У містечку була лише одна справжня міська вулиця — асфальтована, з тротуарами. Власне кажучи, це навіть була не вулиця, а шосе, що проходило через містечко. Там стояли готель, школа, кінотеатр, магазин, аптека. Решта вулиць — зовсім сільські: обабіч дерев'яні паркани, під якими зеленіла, трава, з-за парканів виглядали соняшники, кукуруза, просто на дорозі в поросі греблися кури. Одна з таких вулиць і вела до лиману.

Леся одразу пожвавішала, розговорилося.

— Знаєш, який у нас лиман! От побачиш. До нас завжди на літо дачники приїзять. Ви теж дачники?

— Ми у відрядженні.

— Якому відрядженні?

— Службовому. Моя мама ревізор і часто їздить. І мене інколи бере. Бо я скучаю.

— А ви взагалі де живете?

— У Києві... Ти була в Києві?

— Ні ще... Але скоро поїду, — збрехала Леся.

Було незручно. Вона старша за нього, мабуть, на цілих три роки, а в Києві не була, в тролейбусі біля відчиненого вікна не їздила і не знає, що таке ревізор...

— А ти рибу вудочкою ловив?

— Ні.

— А я ловила. І бичка піймала. Отакого.

— Мій татко теж колись ловив. І щуку піймав. Отаку.

— Так то ж тато!

— Тато, — задумливо підтвердив Павлик, — звичайно.

Вони спускались крутою стежкою до моря.

Леся одразу побачила дівчат і замахала їм рукою. Дівчата хлюпались у воді біля великою піщаної коси. Але вони помітили Лесю лише тоді, коли вона вже вибігла на косу. Павлик набагато відстав від неї.

— Лесько-о! Лесько-о! Гайда у воду! Ух, гарно! — загаласували дівчатка.

Леся зупинилася. Обернулась. Павлик смішно чимчикував, широко розставляючи ноги й грузнучи в піску.

"Справжнісіньке ведмежа!" — Лесі раптом стало соромно за нього перед дівчатами, які вибігли з води і з цікавістю дивилися.

— Хто це — твій братик, може? — спитала Свєта, смаглява, цибата, з коротким хлоп'ячим чубчиком.

— Та що ти! — пхикнула Леся. — Просто так. Приїжджий. Доглянути попросили.

Павлик спинився за кілька кроків і поглядав спідлоба.

— Сердитий який! — надула щоки сміхотлива руденька Клава. Свєта зареготала.

Леся знітилася і, щоб якось виправдатися, сказала:

— У нього ведмежа є. От гарне. Покажи.

Павлик недовірливо поглядав на дівчаток.

— Ну покажи. Що вони — з'їдять, чи що? Теж мені, — роздратовано сказала Леся.

Павлик мовчки витяг з-за пазухи синього Гришку.

— Ой, яке чудове! — перша схопила ведмежа Свєта.

— Ану, покажи, покажи! — кинулася до неї Клава.

— Та не лізь ти мокрими руками!

— А в тебе теж мокрі!

— Ой, яке гарне!

— А мордочка яка, а оченята!

— А м'якеньке яке!

— Дай мені!

— Я ще сама не подивилась!

Дівчата штовхалися і видирали ведмежа одна в одної з рук. Леся ревниво поглядала на них.

Павлик насупився, скопив губи, в очах — тривога. Нарешті Леся не витримала:

— Досить, віддайте, дівчата, віддайте! Як маленькі!

— Добре, віддай, Клаво, а то він справді ще зарюмсає!

Гришка постраждав здорово — на боках мокрі вм'ятини, жовтий шнурок потемнішав. Але Павлик нічого не сказав, мовчки послинив долоню і приліпив Гришку — сушитися.

Леся поклала плаття на пісок і сказала суворо:

— Сиди тут і нікуди не рипайся. А то втопишся, а я відповідатиму. Чуєш?

5. Підводне царство

Сьогодні Свєта принесла на лиман те, що вона давно обіцяла. Брат її — аквалангіст, займається підводним плаванням. Свєта випросила в нього на один день маску, трубку і ласті.

Леся з цікавістю дивиться на чудернацьке причандалля.

Оскільки Свєта і Клава вже пробували, вони благородно запропонували Лесі поплавати.

Ласті одяглися легко — ноги зразу стали схожі на велетенські качині лапи. А от з маскою довелося пововтузитися — треба було підігнати її

так, щоб не проходила вода. Нарешті Леся затиснула в зубах трубку й пірнула.

Це було так здорово, що Лесі захотілося скрикнути від захоплення, і вона мало не захлинулася.

У зеленкувато-блакитному світлі, серед переливчатих трепетних сонячних плям коливалися дивовижні волохаті водорості — казковий тропічний ліс. У заростях цього лісу мелькали жваві птахориби. Торпедою промайнула морська голка. На камені спроквола поводить клешнями чудовисько-краб. І раптом — раз! — і нема його. Невже він може так швидко плавати?

На жовтій піщаній полянці застиг великий тупорилий вусатий бичок — немов заснув, нерухомо повиснувши у воді. Леся обережно, простягла руку — от-от схопить. Але — куди там! — лише невелика каламутна хмарка піску знялася з дна на тому місці" де був бичок.

Ой! А це що?! Прямо перед Лесиним носом — дракон!

Та це ж морський коник!

А от повільно пропливла мутно-голуба медуза. До цієї можна доторкнутися і навіть перевернути. Ця не втече.

А водорості, водорості які! Колишуться, звиваються, як живі, як щупальця якоїсь страховидної підводної істоти.

І тому, що можна було вільно дихати через трубку, і тому, що очі не застила каламутна пелена, як це бувало, коли пірнеш з розплющеними очима, Лесі здавалося, ніби не у воді вона зовсім, а в якомусь дивовижному чарівному світі.

Підводне царство — інакше й не скажеш!

"Як у кіно! Зовсім як у кіно!"

Раптом з-за вкритого мідіями каменя з'явилися людські руки, потім голова — очі заплющені, волосся хвилясто колишеться, точнісінько, як водорості, і з рота перлистою цівочкою бульки. Дивно як! Це Света пірнула. "Невже й я така, як пірнаю?!"

А ось з водоростей ноги стоять. Це — Клава. Треба вилазити.

Шкода!

— Ой дівчатка, ой, як цікаво! Казка!

— Знімай, знімай, безсовісна! Ми так довго не плавали. Будеш тепер чекати.

Як не хочеться, як важко в таких випадках чекати! Спершу була Светина черга, потім Клавина. Леся в цей час хлюпалася, плавала, пірнала (звичайно ж, з розплющеними очима), але все це було не те.

Нарешті, знову Лесина черга.

— Дівчата, давайте підем за он ту скелю! Там каменів багато і печерка є. От де цікаво, мабуть.

Дівчата погодились.

Біля самої скелі справді було дуже цікаво. Порослі водоростями камені утворювали плутані підводні коридори. А вузька розколина у скелі під водою розширювалася і вела в невелику печеру. В печері було темно й моторошно. Проте Леся наважилася все-таки проникнути туди.

Вузький сонячний промінь лише в одному місці, у самісінькій глибині, прожектором пронизував печеру. І на тлі цього променя темні рухливі водорості здавалися ще таємничішими й химернішими. А маленькі рибки, потрапляючи в промінь, ставали золотаво-прозорими і мелькали, як іскри...

Клава і Света сиділи біля входу в печеру на великому плескатому камені, вкритому суцільним шаром коротеньких ворсистих водоростей. Було дуже м'яко, і здавалося, що сидиш на плюшевому дивані.

Леся виринула й сказала:

— Знаєте що — давайте гратися. Ніби я людина-амфібія, а ви мене ловите. Як у кіно.

Дівчата покрутили носами — ич яка! — кожному хочеться бути людиною-амфібією!

— Будемо мінятися, подумаєш!

Через хвилину вода біля скелі вже вирувала, ніби у лимані з'явилася зграя дельфінів.

Дівчата так захопились, що забули про все на світі.

І лише коли сонце зайшло за скелю і в печері погас сонячний промінь, дівчата вирішили йти на берег.

Вони вибралися з-за скелі і, ледве тягнучи ноги, стомлено шльопали по воді.

— А здорово все-таки з маскою!

— Тільки вода іноді заходить.

— А в мене ні. Це в тебе, тому що лице вузьке. Погано прилягає.

— Ой! — Леся раптом зупинилася, розгублено озираючись. — А де ж Павлик?

Берег був порожній. На піску лежали плаття, сандалії. Павлика не було.

— Ой дівчата, де ж він? — уже зовсім злякано вигукнула Леся.

Здіймаючи фонтани бризок, усі троє побігли на берег.

6. Павлику, де ти?

— Павли-ик-у-у!..

— Па-а-а-вли-и...

— Де-е ти?

Пісок розжарився, на нього просто неможливо було ступити.

Дівчата бігали по косі, смішно підстрибуючи й відсмикуючи ноги.

Вони бігали, заглядали за камені й кричали — гукали на всі голоси.

У Лесі на очах були сльози, а зуби від хвилювання цокотіли, незважаючи на спеку.

"Що я наробила, що я наробила? З ним щось трапилося! З ним обов'язково щось трапилося! Що тепер буде?!". Леся заплакала.

— Чого ти? — підбігли дівчата.

— Він утопи-и-и-и-вся!

— Не кажи дурниць!

— Як же він міг утопитися, якщо його речей немає? Не міг же він одягнений утопитися.

— А де ж він тоді?

— Мабуть, пішов кудись у тінь. Бачиш, яка спека. Леся перестала плакати.

"Я собі купалась, а він, біднесенький, сидів тут, як на гарячій плиті. Яка я погана, нехороша!"

— Павли-и-ику-у!

— Павли-ку-у-у!

— Па-а-вли-и-и...

Дівчата зовсім захекались. Вони оббігали весь берег, і все марно.

Невже він пішов у містечко?!

Ось тут. уже починаються рибальські хатини, а там вулиця — і все.

І враз із бур'янів, що густо росли попід парканом однієї з крайніх хатинок, долинув ледь чутний голос:

— Ого-го-го!

Леся перша кинулась туди. Дряпаючі ноги, влетіла в самісіньку гущину й зупинилась розгублено.

— Я тут! — голос чувся десь зовсім поряд, та Леся нічого не бачила.

— Тут я!

— Де? — Леся схилилася і одразу ж одсахнулася. Біля її ніг між двох запорошених лопухів просто з-під землі стирчала Павликова голова. Це було так неправдоподібно й несподівано, що Леся заціпеніла й не могла ворухнутися. Нарешті опам'яталася і розсунула бур'яни. Павлик по шию стояв у ямі.

— Як ти сюди попав?

Павлик насупив брови й нічого не відповів. Леся подала йому руку, але сама не змогла його витягти. І тільки коли прибігли дівчата, всі разом вони визволили Павлика з ями.

І хоча Леся була дуже рада, що Павлик знайшовся, при дівчатах зразу накинулась на нього:

— Як тобі не соромно! Безсовісний! Ми вже думали, що ти втонув! Відповідай потім за такого... такого безсовісного! Більше ніколи в житті нікуди з тобою не піду. Ніколи!

Павлик винувато мовчав.

— То як же ти все-таки сюди потрапив?

Павлик зітхнув.

7. А було так...

Павлик довго дивився, як купаються дівчата. Потім йому набридло, і він заскучав.

Сонце припікало дедалі сильніше, пісок розжарювався. Гришці першому стало жарко. Він упрів і змок у Павлика за пазухою. Бідолаха! Ще б пак — у такій шубі! Павлик викопав у піску ямку і посадив туди ведмежа. Гришка був задоволений — у ямці вогко й прохолодно. Павлик йому позаздрив — кругом пісок, врятуватися від сонця ніде. Для себе ж у піску ямку не викопаш.

Раптом ззаду на Павлика впала тінь. Павлик обернувся і мимохіть втягнув голову в плечі. Перед ним стояв великий кудлатий чорний собака. Схиляючи морду то в один, то в другий бік, він з цікавістю розглядав Павлика й рівномірно, як маятником, метляв хвостом.

Павлик часто-часто заблимав очима.

Собака присів на передні лапи, вищирився — р-р-р-р! — потім— наче впіймав зубами муху — гавкнув, навіть не гавкнув, просто сказав:

— Гав!

Павлик схопив з ямки Гришку і став безпорадно озиратися. Берег був безлюдний, дівчата купалися далеко й нічого не бачили. Павлик, тамуючи дрож у голосі, хрипло сказав:

— Чого тобі треба, собако? Іди геть!

Собака мовчав, вищирившись у посмішці, і метляв хвостом. Павлик набрався духу і тупнув ногою.

— Ну!

Нога м'яко вгрузла, і в сандалю набралось повно піску.

Собака знову присів на передні лапи і гавкнув. Собаці хотілося гратись. Але Павлик цього не розумів. Йому було не до гри. Все-таки людині минуло тільки п'ять років. А собака був надто великий, надто незнайомий і надто зубатий.

У Павлика тремтіли губи:

— Ну йди звідси! Ну!

Собака постояв ще трохи, одвернувся і неквапно побіг по берегу — начебто це зовсім і не він щойно чіплявся до Павлика. Павлик не зводив з нього очей. І лише коли собака зник за скелями, зітхнув з полегшенням. Але за кілька хвилин собака вигулькнув знову. Він петляв по берегу, нюхаючи пісок, зупинявся, грів передніми лапами, зрідка зводив голову і дивився на море.

Павликові знову перехопило дихання.

Дівчата захопилися і не звертали на Павлика аніякісінької уваги. Він пробував махати їм, але марно. Кричати він соромився.

Собака крутився вже зовсім близько.

Кілька разів він навіть подивився в його бік і вищирився.

Павлик не витримав. Він обережно взяв Гришку і став повільно, щоб не привертати собачої уваги, відходити в глиб берега, до рибальських хатинок.

Пісок кінчився. На твердому порепаному від спеки глинястому ґрунті, попід парканом крайньої рибальської халупи, росли густі бур'яни, колючі, запорошені їдкою рудою пилюкою.

З бур'янів чулося куряче сокоріння і писк курчат. Присутність цих живих звуків якось одразу заспокоїла Павлика.

Павлик ліг на живіт і поповз у бур'яни. Ще і ще трохи, отут, здається, зовсім добре...

Враз з-під самісінького Павликового носа злякано дременуло жовтеньке курча. Дременуло і щезло. Ніби крізь землю провалилось. Павлик розсунув руками бур'яни і побачив — яму. На дні ями бігало і пищало курча. Яма була глибоченька, з рівними стрімкими стінами. Курчаті самому з неї зроду не вибратися.

— От бачиш, Гришко, що ми наробили. Тепер воно може загинути. Ніхто-ніхто його не знайде.

Курча ніби відчуло, що йдеться про нього, — запищало ще дужче, ще жалібніше.

Павлик зітхнув.

— Ти думаєш, Гришко, треба лізти його виручати?

Мабуть, Гришка саме так і думав, бо Павлик звисив у яму ноги і почав потихеньку сповзати на животі вниз... У Павлика похололо всередині — ноги ніяк не могли дістати дна... Гоп! Нарешті.

Курча одчайдушно заметушилося, тріпочучи крильцями.

— Цить, дурненьке. Я ж тебе виручити хочу! — Павлик сів навпочіпки і став ловити його. Довго возився, поки піймав. Курча важко дихало роззявленим дзьобиком, дивилося на Павлика круглим несамовитим оком і дриґало ногами. Причому боляче подряпало Павленкові палець. Павлик поставив його на край ями і розтулив руки.

Якусь мить курча стояло нерухомо (мабуть, не вірило, в своє звільнення), потім стрепенулося і щезло в бур'яні.

Павлик посмоктав подряпаний палець і став вибиратися. Край ями був на рівні його очей. Павлик хапався за бур'яни руками, шкрябав ногами по рівній глинястій стіні, але ноги ковзали, зривалися, і він щоразу сповзав униз. Через кілька хвилин він зрозумів, що йому не вилізти, що він тепер — як оте курча, навіть гірше, бо його нема кому витягти.

Павлик розгублено й спантеличено позирав угору на шматочок ясного блакитного неба, облямованого колючими бур'янами.

Гришка мовчав. Гришка нічого не міг порадити.

Сидить людина у ямі, у густих бур'янах — немов навмисне заховався, щоб ніхто його не знайшов.

Оце так!

Павлик сів і притулився спиною до вогкої прохолодної стіни — все-таки не так жарко.

Гришка чув, як Павлик зітхав. Не плакав, не рюмсав, а тільки зітхав, часто-часто зітхав.

8. Спасибі тобі, Лесечко!

— А чому ж ти не кричав? Не кликав на допомогу?

Павлик зніяковіло знизав плечима:

— Незручно було якось.

— Добре "незручно". Ти ж міг цілий рік тут просидіти, і ніхто б тебе не знайшов. От недотепа! — Леся зневажливо скривилася.

Після всього, що трапилося, дівчатка, звісно, купатися вже більше не стали. Та й пізно було, і їсти хотілося. Вирішили йти додому.

— Як пообідаєш, приходь у парк на майданчик. Я м'яч принесу! — на прощання крикнула Лесі Света. І, поглядом показавши на Павлика, похитала головою: мовляв, тільки без нього.

— Ага, — кивнула Леся.

Поверталися вони тією ж дорогою. Леся робила ображене обличчя і мовчала. Павлик винувато поглядав на неї. Нарешті, одважився і спитав:

— А добре було купатися з цією... маскою?

— Нічого, — буркнула Леся.

— А я теж міг би купатися. Я й плавати вмію. По-справжньому. Мене ще тато навчив.

— А хто ж тобі заважав? Треба було купатись.

— Хіба я знав, що можна?

— Краще було вже купатися, ніж у якісь ями провалюватись.

Павлик з прикрістю засопів.

Коли готель був уже близько, Леся, не дивлячись на Павлика й намагаючись зберегти незалежний і гордий вигляд, сказала:

— От що. Ти краще не кажи, де ми були, і взагалі... Я, звичайно, не боюсь, ти не думай, а просто нікому це не потрібно.

Павлик розуміюче кивнув:

— Добре.

Біля самого готелю, на майдані, за низеньким залізним парканом, пофарбованим сріблястою фарбою, серед квітів височіла скульптура: воїн з непокритою головою стояв біля прапора на одному коліні.

— Це кому пам'ятник? Полководцю якомусь? — спитав Павлик.

— Ні. Це братська могила. Тут лежать бійці, що загинули під час війни з фашистами.

Обличчя у Павлика стало серйозним-серйозним і якимсь дорослим. Він зітхнув і раптом сказав:

— А в мене теж тато торік загинув. Рятував людей на пожежі і загинув.

Леся так розгубилася, що не могла вимовити ні слова. Та вона й не знала, що кажуть у таких випадках. Кліпаючи віями, вона дивилася на Павлика. Якийсь час Павлик мовчав, потім сказав:

— Ти знаєш, якби я умів чаклувати, я б так зробив, щоб люди ніколи не вмирали. Тільки народжувались і не вмирали.

Він задумався:

— Я знаю, вони б всі ніколи не вмістилися на землі... А я б зробив так, щоб земля весь час роздувалася — як повітряна куля. І все було б добре. Правда ж?

— Еге, — тільки й могла сказати Леся.

В цей час із готелю вийшла Павликова мати. Мабуть, вона довго виглядала їх і помітила з вікна.

— Нарешті. А я вже думала, де це ви пропали. Ну як? Нагулялись? Не скучали?

— Ні, що ти! — бадьоро відповів Павлик.

Леся почервоніла.

— От спасибі тобі, Лесечко! А то він завжди так нудьгує, коли один лишається, — Павликова мама ласкаво погладила Леся по голові. — Спасибі тобі, Лесечко!

Леся не знала, куди подіти очі.

Та Павликова мама не помітила цього чи, може, вирішила, що то Леся така скромна.

— А я всі справи свої закінчила, — жваво говорила вона. — От ми зараз пообідаєм, Павлику, і підем на море. Купатися. Нам же вранці їхати. А бути біля моря і не викупатись — гріх. Підеш з нами, Леся?

Леся злякано глянула на Павлика — зараз скаже. Павлик усміхнувся — не бійся, все гаразд.

— То підеш з нами? — ще раз спитала Павликова мама.

— Ні, ні, дякую. Мені треба... тут... до одної дівчинки... — затиноючись, пробурмотіла Леся.

— Ну, тоді не будемо тобі заважати. Ти й так сьогодні цілий день нами займаєшся, — і Павликова мати ще раз погладила Лесю по голові.

9. "Він дуже добрий, цей Гришка..."

Після обіду Леся вийшла у двір. Павлик з матір'ю пішли на море. Свєта і Клава, мабуть, уже чекали Лесю в парку. Але їй не хотілося йти в парк. Вона сиділа на східцях, уткнувшись підборіддям у коліна, і задумливо водила по землі гілочкою — малювала якісь палички й кружечки — без усякої мети.

Настрій у Лесі був препоганий.

"Все через цей акваланг, через оте підводне царство!.. А дівчата — теж іще хороші! Хлопчику всього п'ять років. Він сам у чужому місті. І в нього таке... з татом. А ми на нього кричали. І залишили самого. І забули. І потім ще він виявився винний... А він такий... Ні слова не сказав, не виказав. Ні, це все вона, Леся, винна! Тільки вона. Їй же доручили, а вона — як свиня остання. "Не рипайся нікуди, не відходь од речей!", "Відповідати за тебе доведеться!" Теж іще — начальниця!

"Спасибі тобі, Лесечко!"

Сором! Який сором!

Леся вийшла на вулицю. І якось самі собою ноги понесли її до моря.

Сонце вже сідало, широка сліпучо-іскриста смуга пролягла від самого обрію через весь лиман. Очам було боляче дивитися, і, може, тому Леся не одразу помітила Павлика і його маму. Вона навіть подумала, що їх нема на лимані. Та от біля скелі на тому місці, де купалася сьогодні Леся з дівчатами, з'явилося дві голови — одна більша, друга менша. Павлик плив поряд з мамою, і вони про щось говорили.

Леся причаїлася в бур'янах — вона не хотіла, щоб її побачили. Вона й сама не знала, чому прийшла сюди. Просто їй було тоскно.

Мабуть, немає нічого гіршого, коли ти сам усвідомлюєш, що ти вчинив зле, нечесно, неблагородно, коли ти сам про себе погано думаєш. Ніхто тобі не може допомогти...

Леся повернулася і поволі побрела вздовж берега.

До самісінької темряви вона безцільно блукала на самоті. І тільки коли на небі одна за одною почали загорятися яскраві колючі зірки (немов хтось непомітно включав на високій темно-синій стелі малесенькі іграшкові лампочки), а з моря потягло вечірньою прохолодою, Леся пішла додому.

Павлик уже спав, матері його десь не було. Леся повечеряла і теж лягла.

Вона довго лежала з розплющеними очима і думала. Думала про те, як добре, що в неї є тато і мама і ніхто не помер; як це, мабуть, жахливо, коли хтось із рідних вмирає, і як це було б справді добре, якби люди взагалі не вмирали...

Вже зовсім засинаючи, вона подумала, що було б добре от зараз устати, піти нарвати в саду великий букет квітів і поставити біля їхнього ліжка, щоб вони прокинулись і побачили, що в них є квіти. Але підвестися

вже не було сили. І остання думка була така: "Ну нічого, я прокинусь рано-вранці і ще встигну".

Але прокинулась Леся зовсім пізно. Розплющила очі, глянула на сусіднє ліжко і одразу зрозуміла — поїхали! Постіль з ліжка була знята — голий матрац і подушки без наволочок, всі в пір'ї. Леся знала, що постіль знімають лише тоді, коли хтось виїжджає. Леся зітхнула, — значить, нічого з букетом не вийшло. Леся подивилася у вікно і раптом побачила — на віконному склі на гумовій мисочці-присосці висіло синє ведмежа Гришка.

— Забув! Забув!

Леся миттю скочила з ліжка.

Вони ще, може, на вокзалі, ще не поїхали!

Треба бігти, догнати, віддати! Негайно! Ще можна встигнути. Як же так!..

І враз зупинилася.

Забув? А хіба він міг забути?

Забути свого Гришку!

Ні! Таких речей не забувають.

Ні, він не забув. Він просто залишив.

Їй залишив.

Подарував...

Леся обережно зняла Гришку з вікна.

Він лежав у неї на долоні — легкий-легкий, майже невагомий — і дивився на неї своїми блискучими намистинками-очима...

Виявляється, він таки вмів говорити, цей іграшковий синій ведмедик Гришка.

І він багато сказав Лесі. І про Павлика, і про неї саму, і взагалі...